

A NYARALÁS V

Mérges állatok a Földközi-tenger partjain

ESZÉLYEI

Hamarosan itt a nyár, és ezzel a Földközi-tengerhez zarándokolók főszezonja is. Ha már sikerült kiválasztani az igényeknek megfelelő üdülőhelyet, akkor az előrelátó turista általában különböző útikönyvekkel vértezi fel magát az útra. A bédekkerek azonban alig hívják fel a figyelmet azokra a veszélyes állatokra, amelyek a pihenni vágyókra leselkedhetnek

Szikkalhal a sziklák között

Balogi Zoltán felvétele

Kevesen tudják, hogy a Földközi-tenger környékén különböző mérgeskígyók, skorpiók, mérgező szúrású halak és más veszélyes állatok is élnek. Sokszor az útikönyvek sem tesznek erről említést, vagy számtalan téves adattal szolgálnak. Néha még a kígyókkal foglalkozó szakemberek is elcsodálkoznak, ha elmondom nekik, hogy csupán a mediterrán szigetvilágban nem kevesebb, mint 14 mérgeskígyófajról vannak adataink.

Nem árt, ha tudjuk, hogy a Földközi-tenger szinte egész partvidékén élnek veszélyes szárazföldi és tengeri állatok, ám rögtön azt is hozzá kell tennünk, hogy ezek nem keresik a lehetőséget, hogy az emberre támadjanak. Csak egyes szigetek vannak, amelyek biztosan mentesek egyik vagy másik veszélyes szárazföldi állatcsoporttól, de természetesen a tengerben megbúvó veszélyek itt is jelen vannak.

Mérgeskígyók

A Földközi-tengerben vagy annak környékén szórványosan vagy rendszeresen előforduló és méregapparátussal rendelkező kígyókat három nagy csoportba oszthatjuk:

Viperafélék családja (*Viperidae*). Az e családba tartozó fajok mindegyike a száj elülső részében elhelyezkedő csöves (solenoglyph) méregfogakkal, és általában hatáson mérgeggel rendelkezik. A csöves méregfogak a legalkalmasabbak a mérregnek a szervezetbe juttatására: olyanok, mint egy

Áspisvipérával Olaszországban, Spanyolországban és Franciaországban találkozhatunk

Buzsák Balázs felvétele

Buzás Balázs felvétele

injekcióstű, amelyen keresztül a toxinok a méregmirigyből a sebbe kerülnek.

Tengerikígyó-félék családja (*Hydrophiidae*). Az ide tartozó kígyók barázdás (proteroglyph) méregfogakkal rendelkeznek, amelyek szintén a száj elülső részében helyezkednek el. Ezeknél a fajoknál az előbbivel ellentétben nyitott barázdán keresztül jut a méreg az áldozatba. A csoport tagjainak igen erős mérge van, sőt a világ legerősebb mérgű kígyója (*Hydrophis belcheri*) is a tengeri kígyók közé tartozik, azonban szerencsére ezzel a csoporttal nemigen kell számolnunk a Földközi-tenger környékén. Az irodalmi adatok szerint csupán egyetlen elszigetelt esetben, 1985 júniusában találtak egy ilyen kígyót (*Lati-*

cauda colubrina) Korfu szigeténél, ám ezek a fajok normális esetben a trópusi tengerekben fordulnak elő. Az említett esetben az állat a Szuezi-csatornán keresztül juthatott fel a Földközi-tengerbe, vagy valamelyik hajó ballasztvizében hurcolták be az európai partok közelébe, ezért ezekről a kígyókról a későbbiekben már nem szükséges több szót ejteni. Tudni kell azonban, hogy ezek az állatok egyáltalán nem agresszívek, és nagyon ritkán marnak.

Álsiklófélék alcsaládja (*Boiginae*). Az ebbe a csoportba tartozó fajok mindegyike a száj hátsó részében elhelyezkedő barázdás (opistoglyph) méregfogakkal rendelkezik. A fogak annyira hátul helyezkednek el a szájszögletben, hogy ezek a kígyók csak

igen nehezen tudják zsákmányukba mélyeszteni azokat. Ráadásul az európai fajok mérge többnyire gyenge, mivel elsősorban hüllőkkel, kétéltűekkel, illetve madarakkal táplálkoznak, és így a toxin is főleg ezekre a csoportokra hat. Éppen ezért ezzel a csoporttal sem foglalkozunk bővebben a továbbiakban, csupán a rend kedvéért említjük meg három dél-európai képviselőjüket: az európai gyíkaskígyót (*Malpolon monspessulanus*), a macskakígyót (*Telescopus fallax*) és a közönséges kámzsásiklót (*Macroprotodon cucullatus*).

Pókszabásúak

Az emberre veszélyes skorpiók közül a kb. 6 cm hosszúságú mezei skorpió (*Buthus occi-*

A Földközi-tenger északi partvidékének veszélyes mérgeskígyói

Levantei vipera (*Macrovipera lebetina*)

Hossza elérheti az 1,5 m-t is, mérge a legerősebb a Földközi-tenger északi partvidékén honos fajok között. Ez a kígyó Törökország déli részén, valamint Ciprus szigetén él, elsősorban a Troodos-hegységben. Nappal és éjszaka egyaránt aktív lehet, ezért az éjszakai tengerparti sétáknál is érdemes magunk elé világitani. Marás esetén minden esetben orvoshoz kell fordulni, mert ennek a fajnak mérge könnyen halált, vagy ijesztő, maradandó sérüléseket okozhat.

Miloszi vipera (*Macrovipera schweizeri*)

Az előzővel közeli rokonságban álló faj, azonban mind méretben, mind a mérge erősségében alatta marad az előzőnek. Halálesetét – az irodalmi adatok szerint – még nem okozott. Előfordulása csupán öt szigetre szorítkozik Görögországban, a Nyugati-Kikládokon: Milos, Sifnos, Kimolos, Polinos, Antimilos. Az utolsó szigeten az előfordulása bizonytalan, de ez a turizmus szempontjából nem lényeges, mert Antimilos és Polinos is teljesen lakatlan.

Hegyi vipera (*Vipera xanthina*)

Hossza 100-120 cm, mérge erős, az emberre veszélyes. Törökország déli és nyugati partvidékén, valamint az ehhez közeli szigeteken fordul elő. Ezek közül meg kell említeni a Görögországhoz tartozó és turistáktól sűrűn látogatott Kos és Simi szigetét. A hegyi vipera marása esetén minden esetben orvoshoz kell fordulni.

Homoki vipera (*Vipera ammodytes*)

Hossza átlagban 50-70 cm, de a görög szigeteken élő példányok már 35 cm-es hosszal is ivarérettnek számítanak, mert a szűkös táplálékforrások miatt nem tudnak megnőni akkorára, mint a kontinensen élő társaik. Elterjedése az Adria északi részétől az egész Balkánon át Kis-Ázsia déli részéig terjed, így az emberre veszélyt jelentő fajok közül ez a kígyó terjedt el a legszélesebben a Földközi-tenger keleti medencéjében. Horvátországban a partvidék mellett a következő szigeteken fordul elő: Brac, Hvar, Korcula, Krk, Lastovo, Mljet, Scedro és Solta. Néhány szigeten az előfordulása bizonytalan, mert az erre vonatkozó adatok már igen régiek. Ezek a szigetek: Cres, Losinj, Pag, és Sveti Marko. Ezen túlmenően Brac, Hvar, Korcula és Mljet szigetén a századforduló környékén betelepített mongúzok valószínűleg kiirtották a viperákat, azonban ez sajnos más kígyófajokra is vonatkozik. Görögországban a faj összesen 28 szigeten fordul elő, amelyek közül a turisták által látogatott Korfu érdemel említést.

Áspisvipera (*Vipera aspis*)

Az előző viperához hasonló méretű, az emberre veszélyes faj. A mediterrán térségben előfordul egész Olaszországban, Franciaország déli részén és Spanyolország északi területein, valamint három olasz szigeten, úgymint: Elbán, Montecristón és Szicilián. Ezek közül Montecristo nem látogatható, hiszen a látogatók elől elzárt, szigorúan védett természetvédelmi terület.

Fitosorrú vipera (*Vipera latasti*)

Ez a faj az előzőekhez hasonlóan kb. 50-60 cm hosszúságú, zömök testalkatú kígyó, amely az egész Ibériai-félszigeten elterjedt. A Földközi-tenger szigetein nem fordul elő. Marása igen veszélyes, évente kb. öt halálesetet okoz Spanyolországban.

Mint az már az előzőekből kiderült, a mérgeskígyók a Földközi-tenger legtöbb partvidékén előfordulnak, ám ezek között az emberre reálisan veszélyt jelentők száma tulajdonképpen csak hat. A többi vagy nem jelent komoly veszélyt az emberre, vagy az előfordulása oly kicsi, illetve kétséges, hogy ezért elhanyagolható az esély a velük való találkozásra. Ám ha valaki nagyon fél a mérgeskígyóktól és a kígyómarásoktól, annak a következő, mérgeskígyóktól mentes szigeteket tudom ajánlani a teljesség igénye nélkül: Mallorca, Menorca, Ibiza, Capri, Szardínia, Korzika, Málta, Gozo, Cres, Vis, Palagruza, Kréta, Karpatosz, Rodosz vagy Santorini.

A Földközi-tengerben őshonos muréna nem jelent veszélyt az emberre

Kovács Zsolt felvételei

tanus) és az égei mezeiskorpió (*Mesobuthus gibbosus*) őshonos Európa mediterrán területein. Az előbbi, veszélyesebb faj Spanyolországot, Portugáliát és Franciaországot lakja, ám a tengeri kereskedelem miatt újabban feltűnt néhány görög kikötővárosban is. Az égei mezeiskorpió szintén Görögországban honos. Ezenkívül szintén emberi behurcolással került Thesszáliába, Görög-

A viaszrózsák érintése után ne nyúljunk a szemünkhöz

A tengerisün ártalmatlan gombócnak látszik,
de a talpunkba fúródó tüskék fájdalmas sebeket okozhatnak

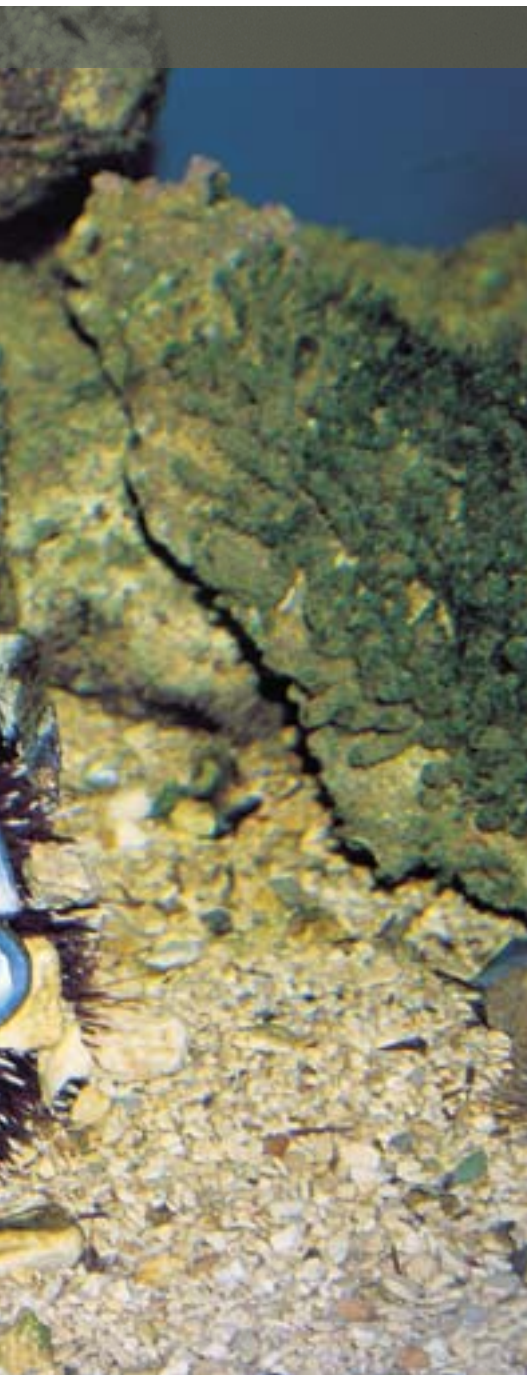

Az erős méreggel rendelkező sziklahal láthatatlanul lapul a tenger fenékén

országba a fekete vastagfarkú skorpió (*Androctonus bicolor*), amely igen erős mérgével komoly veszélyt jelenthet az emberre.

Valamennyi fajról tudnunk kell, hogy mérgük neurotoxikus hatású (idegméreg), és bár az Európában őshonos két faj mérgé nem olyan veszélyes, mint a vastagfarkú skorpióé, azért minden szűrással érdemes orvoshoz fordulni. A skorpiók egyébiránt főképp a kövek alatt és között tanyáznak, és éjszaka aktívak. Éppen ezért azoknak, akik a kempingekben szállnak meg, ajánlatos este a sátrakat bezárni, illetve a ruhadarabokat, cipőket, stb. hasz-

nálat előtt kirázni, hiszen ezek az ízelt-lábúak szívesen bújnak meg a különböző sötét zugokban.

Nem a skorpiók közé tartoznak, és nem is őshonosak Európában a híres és hírhedt fekete özvegyek (*Latrodectus sp.*) fajai. Az utóbbi időkben szintén emberi behurcolás által több fajuk is megjelent Dél-Európa különböző országaiban. Horvátországból és Olaszországból vannak hírek ezeknek a veszélyes pókoknak az előfordulásáról, ahol a meleg időjárás következtében nem kizárt, hogy át is tudnak telelni. A fekete özvegyek mérge szintén neurotoxikus hatású, és amellet, hogy veszélyesek az emberre, marásuk erős fájdalommal is jár.

Halak és más tengeri állatok

Ha a tengerben élő veszélyes állatokról esik szó, mindenkinek először a cápák jutnak az

A cápának nincs mérge, de a fogával senki sem szeretne közelebbi ismeretséget kötni

eszébe. Bár kétségtelen, hogy néha-néha előfordulnak cápatámadások, ám a víz alatt számtalan más veszély is leselkedik a fürdőzőkre.

A cápák közül viszont ki kell emelnünk a Földközi-tengerben a kék cápát (*Prionace glauca*) és a heringcápát (*Lamna nasus*), mert mind a két faj elég gyakori ezekben a vizekben, és a legtöbb cápatámadásért ők a felelősek. Az újabb időkben azonban a vizek felmelegedése miatt megjelentek a Földközi-tengerben a Vörös-tengerből a Szezi-csatornán át felúszó nagy tigriscápák (*Galeocerdo cuvieri*) is, amelyek 7 métert is elérő testhosszúkkal igen veszélyesek lehetnek az emberre. Ehhez csatlakoznak még a szintén hasonló nagyságú nagy fehér cápák (*Carcharodon carcharias*) is, amelyek immáron állandó lakói az említett területnek. Szerencsére azonban ezekkel a halakkal viszonylag ritkán lehet a Földközi-tenger partvidékén találkozni.

A cápákkal közeli rokonságban álló halak közül ki kell emelni a tüskés ráját (*Dasyatis pastinaca*), amelynek a farokrészében található egy mérgező tüske. Szintén mérgezőek a skorpióhalak (*Scorpaena sp.*), amelyeknek a hátán, hasán és a faroktő környékén vannak méregmirigyekkel összeköttetésben álló tüskéi. Ezeknek a fajoknak a szúrása többnyire fulladással és nagy fájdalommal jár. Fontos tudnunk, hogy ennek a hálnak a töviséi az állat elpusztulása után egy-két napig még okozhatnak bal esetet, tehát ilyenkor sem árt az óvatosság.

Jó hír, hogy az újabb vizsgálatok szerint a Földközi-tengerben élő murénafaj (*Muræna helena*) nem veszélyes az emberre, azonban újabb, a fürdőzőkre veszélyt jelentő fajok térhódítása figyelhető meg a Szezi csatornán át, a Vörös-tenger felől, mint amilyen például a tűzhal (*Pterois volitans*) is.

A gerinctelenek közül említést érdemel még egy medúzafaj, az úgynevezett portugál gálya (*Physalia physalis*), amely nagyon erős mérget tud kibocsátani, így a vele való találkozás könnyen végzetes lehet. Közel sem ennyire veszélyesek, de nagyon kellemetlen és nehezen gyógyuló sérüléseket okozhatnak a különböző tengerisün-fajok (*Echinus sp.* stb.) tüskéi is.

Ha pedig valaki még a fentiek után is úgy gondolja, hogy a nyári szabadságot Dél-Európa tengerpartjain akarja tölteni, tartsa be azt az alapszabályt, hogy ha valahol ismeretlen kígyóval, pókkal, medúzával stb. találkozik, ne nyúljon hozzá, és ne bántsa! Inkább kerüljük ki ezeket az állatokat, lehetőséget hagyva nekik a menekülésre! Tegyük ezt főként azért, mert éppen eleget szenvedtek, és szenvednek még a mai napig is az emberi terjeszkedéstől, tudatlanságtól és üldöztetéstől.

Tóth Tamás

A cikk megírásához nyújtott segítségért köszönet illeti Pudleiner Lászlót és dr. Vincze Zoltánt.